

Етничко чићење на Балкану

Пре 20 година хрватска армија протерала је српско становништво са њихових стотину година старих досељеничких огњишта. До данас се 4. август у Загребу слави као национални празник

Норберт Мапес Нидик

Прве гранате пале су 4. августа рано, у пет ујутру, док су сви још лежали у кревету. Ко се пробудио, одмах је знао: долазе Хрвати. Срби у градићу Книн спаковали су на брзину своје ствари, сели у своје аутомобиле, тракторске приколице и на бицикле и одвезли. Куда, то су сазнали преко радија: На сваких пола сата хрватски радио је објављивао да су за бег у Босну отворена два коридора – један од њих код села Срб, северно од града. Скоро сви су следили позив.

Операција „Олуја“ из августа 1995. у Хрватској се данас слави као војни подвиг у циљу „обнављања територијалног интегритета“. Истина, једва да је било борби; само мале јединице српске војске у планинама пружале су још неколико дана отпор. Непосредно пред акцију Београд је заменио команданта „Војске Републике Српске Крајине“ верним послушником српског председника Слободана Милошевића. Генерал је организовао повлачење српских јединица у Босну. Цивилне власти сепаратистичке српске државе прве су побегле. Већ у јутро 4. августа у згради Владе у Книну нико више није дизао телефонску слушалицу. Становништво их је следило.

Повлачење и бег били су брижљиво оркестрирани. За свега 84 сата завршена је стотину година дуга историја Срба у Хрватској. У 18. веку царица Марија Терезија поставила је према Османлијама, који су владали суседном Босном, „војну границу“, на српском и хрватском Крајину. У кршевитом залеђу далматинске обале „сељаци-војници“ по потреби лаћали су се оружја и одбијали Турке. Доселили су се пре свега сељаци православне вере, који су побегли од Муслимана у Босни – по данашњем схватању Срби. Крајина је била директно потчињена цару у Бечу у формално није припадала Хрватској, која је тада била део Угарске, под аустријском владавином. Тек по оснивању двојне монархије 1867 хабсбурговцима верни Срби Крајине потпали су под царског гувернера у Загребу.

Када ја на првим слободним изборима у Хрватској 1990. победила националистичка ХДЗ Фрање Туђмана, многи од 580.000 Срба у Хрватској страховали су од враћања времена из Другог светског рата, када је са нацистима повезани хрватски усташки режим систематски убијао, протеривао и силом покрштавао Србе. Уистину су Срби масовно отпуштани. У областима где су били у већини убрзо је подигнута оружана побуна. Циљ њених вођа било је да повежу српске области у Хрватској са Србијом и српским делом Босне у једну нову Велику Србију. Временом су на скоро трећини хрватске државне територије основали своју „Републику Српску Крајину“. Хрвати су систематски протеривани.

Од 1992. у Крајини су били стационирани плави шлемови УН, који су на незадовољство Хрвата, стабилизовали поделу. Операцијом „Олуја“ хрватска војска је, такође, освојила „заштићену зону“ УН – слично као што су то четири недеље раније учинили Срби у Сребреници.

Несигуран у то како ће „Операција Олуја“ међународно бити прихваћена, Загреб ју је прогласио као ослобађање муслиманске енклаве Бихаћ, подручја на северозападу Босне, које је све време рата било окружено српским трупама. Тек када су протести изостали, Туђман је у „старом хрватском краљевском граду“ Книну, у којем су пре рата Срби чинили скоро 90 процената становништва, инсценирао велику победу.

На српској страни до данас постоји сумња да је протеривање хрватских Срба био стварни циљ операције. У прилог томе говоре и неки јаки аргументи. Министар одбране Гојко Сушак изјавио је да је, заправо намера била да се српском становништву да „прилика за мирну реинтеграцију“, али да је тактика промењена. Војска је пуцала само са једне стране на насељена подручја – што је присиљавало на бег. Туђман је Србима још и поручио да су оставили само „њихове прљаве гаће и њихов прљав новац“. У освојеним подручјима хрватски војници и полицајци, према проценама хрватских активиста за људска права, убили су између 400 и 800 Срба. На српској страни говори се о више од 2.000 несталих.

Шансу за повратак, којом су западне силе у дејтонском мировном споразуму обавезала Загреб, хрватске власти су бојкотовале или одуговлачиле. Од некадашњих 580.000 Срба данас у Хрватској живи само још 187.000 – а од њих многи само формално, како не би изгубили своју имовину.

Ethnische Säuberung auf dem Balkan

Vor 20 Jahren vertrieb die kroatische Armee die serbische Bevölkerung aus ihrem jahrhundertealten Siedlungsgebiet. Bis heute wird der 4. August in Zagreb als nationaler Feiertag begangen.

ANALYSE

Norbert Mappes-Niedlek

Die ersten Granaten fielen am 4. August, früh um fünf Uhr, als alle noch in den Betten lagen. Wer wach wurde, wusste sofort: Die Kroaten kommen. Die Serben in der Kleinstadt Knin packten notdürftig ihre Sachen, stiegen in ihre Autos, auf Trecker und Fahrräder und fuhren davon. Wohin es gehen sollte, erfuhren sie aus dem Radio: In halbstündigen Abständen verkündete der kroatische Rundfunk, zwei „Korridore“ zur Flucht nach Bosnien seien offen – einer davon bei dem Dorf Srb nördlich der Stadt. Fast alle folgten dem Aufruf.

Die „Operation Gewitter“ im August 1995 wird in Kroatien heute als militärische Großtat zur „Wiederherstellung der territorialen Integrität“ gefeiert. Tatsächlich kam es kaum zu Kämpfen; nur kleine Einheiten der serbischen Armee in den Bergen leisteten noch einige Tage Widerstand. Kurz vor der Aktion hatte Belgrad den Kommandeur der „Armee der Republik Serbische Krajina“ durch einen treuen Befehlsempfänger des serbischen Präsidenten Slobodan Milošević ersetzt. Der General organisierte den Rückzug der serbischen Truppen nach Bosnien. Die zivilen Behörden des separatistischen Serbenstaats flohen als Erste. Schon am Vormittag des 4. August hob im Regierungsgebäude in Knin niemand mehr das Telefon ab. Die Bevölkerung folgte.

Rückzug und Flucht waren sorgfältig orchestriert. In nur 84 Stunden ging die jahrhundertlange Geschichte der Serben in Kroatien zu Ende. Im 18. Jahrhundert hatte Kaiserin Maria Theresia gegen die Osmanen, die das benachbarte Bosnien beherrschten, eine „Militärgrenze“, auf Serbisch und Kroatisch Krajina, errichtet. Im kargen Hinterland der dalmatinischen Küste sollten „Wehrbauern“ bei Bedarf die Waffen ergreifen und die Türken zurückschlagen. Angesiedelt wurden vor allem Bauern orthodoxer Konfession, die vor den Muslimen in Bosnien geflohen waren – nach heutigen Be-

Kaiserin Maria Theresias Wehrbauern gegen die Osmanen

griffen Serben. Die Krajina war direkt dem Kaiser in Wien unterstellt und gehörte formal nicht zu Kroatien, das damals Teil des österreichisch beherrschten Ungarn war. Erst nach der Gründung der Doppelmonarchie 1867 wurden die habsburgtreuen Serben der Krajina dem kaiserlichen Statthalter in Zagreb unterstellt.

Als 1990 bei den ersten freien Wahlen in Kroatien die nationalistische HDZ von Franjo Tuđman siegte, fürchteten viele der etwa 580.000 Serben in Kroatien eine Wiederkehr des Zweiten Weltkriegs, als das mit den Nazis verbündete kroatische Ustascha-Regime Serben systematisch ermordet, vertrieben oder zum Katholizismus zwangsbekehrt hatte. Tatsächlich wurden Serben massenhaft entlassen.

August 1995: Serbische Zivilisten flüchten vor der kroatischen Armee.

BILD: SNA/PA

In ihren Mehrheitsgebieten regte sich bald bewaffneter Widerstand. Die Anführer setzten darauf, die serbischen Gebiete Kroatiens mit Serbien und dem serbischen Teil Bosniens zu einem neuen Groß-Serbien zu vereinigen. Einstweilen gründeten sie auf knapp einem Drittel des kroatischen Staatsgebiets ihre „Republik Serbische Krajina“. Kroaten wurden systematisch vertrieben.

Seit 1992 waren UNO-Blauhelme in der Krajina stationiert und stabilisierten die Teilung, sehr zum Verdruss der Kroaten. Mit der „Operation Gewitter“ eroberte die kroatische Armee auch eine „geschützte Zone“ der UNO – ähnlich, wie es vier Wochen zuvor die Serben in Srebrenica getan hatten.

Unsicher darüber, wie die „Operation Gewitter“ international aufgenommen würde, verkaufte sie Zagreb als Befreiung der muslimischen Enklave Bihać, eines Gebiets im Nordwesten Bosniens, das den ganzen Krieg über von serbischen Truppen eingekreist war. Erst als Proteste ausblieben, inszenierte Tuđman in der „alten kroatischen Königsstadt“ Knin, die vor dem Krieg freilich zu 90 Prozent von Serben besiedelt war, den großen Sieg.

Auf serbischer Seite herrscht bis heute der

Verdacht, die Vertreibung der kroatischen Serben sei das eigentliche Ziel der Operation gewesen. Dafür gibt es auch einige starke Anhaltspunkte. Verteidigungsminister Gojko Šušak erklärte, man habe der serbischen Bevölkerung eigentlich die „Chance zur friedlichen Wiedereingliederung“ geben wollen, die Taktik aber geändert. Die Armee schoss nur von einer Seite in die Wohngebiete – was zur Flucht geradezu zwang. Tuđman rief den Serben nach, sie hätten „nur ihre dreckigen Unterhosen und ihr dreckiges Geld“ zurückgelassen. In dem eroberten Gebiet ermordeten kroatische Soldaten und Polizisten nach Schätzungen kroatischer Menschenrechtler zwischen 400 und 800 Serben. Auf serbischer Seite spricht man von mehr als 2000 Vermissten.

Die Chance zur Rückkehr, wie sie die Westmächte im Friedensabkommen von Dayton gegen Zagreb durchgesetzt hatten, wurde von den kroatischen Behörden boykottiert und in die Länge gezogen. Von einst 580.000 Serben leben heute nur noch 187.000 in Kroatien – und selbst von ihnen viele nur formal, um ihr Eigentum nicht zu verlieren.

AUSSEN@SALZBURG.COM